

בר־לב אינו יודע ואינו רוצה לדעת

מאיה רוזנפלד 12.08.2021 20:00

כמו יצירת אמנות המצליחה ללכוד את מעמקי הרגש ואת מורכבות החוויה האנושית במשיכות מכחול, בקימורי מתכת או במרווחים שבין צלילים, כך הצליחה התגובה של עמר בר־לב ("הארץ", 16.7) למאמר של גדעון לוי ("הארץ", 15.7), בעניין האסירה הפוליטית ח'אלדה ג'ראר, לאצור בפסקאות ספורות את ליבת ההכחשה שבתודעת הכובש הישראלי. אך מעבר לכך ש"מקרה בר־לב ג'ראר" חושף את מנגנון ההכחשה, הוא מעורר שאלה שכל מי שמבקש לקדם שינוי פוליטי מהותי בישראל חייב לתת עליה את הדעת.

לוי תקף את השר החדש לביטחון הפנים על כך שזה לא נקף אצבע כדי לאפשר לג'ראר, מנהיגת ציבור פלסטינית וחברת הלשכה המדינית של "החזית העממית", להשתתף בהלוויית בתה שמתה בדמי ימיה. בר־לב, שניכר כי נפגע מהצגתו כאטום וערל לב, השיב כי דווקא ניסה להיחלץ לעזרתה, אבל למד כי הדבר אינו בתחום סמכותו. בגילוי לב הוא ציין עד כמה רווח לו כשהתברר כי הנהלים במקרים כאלה אינם פרוצים לשיקול הדעת של כל שר מזדמן אלא מעוגנים בספר החוקים. רוצה לומר, אשרינו שהתברכנו במערכת שבה החוק ניצב מעל לשר ולא להפך.

it is the innocence which constitutes the crime, כתב הסופר, המחזאי והמסאי האפרו־אמריקאי ג'יימס בולדווין, במסה שכותרתה, "הצינוק שלי רעד: מכתב לאחיין שלי במלאת מאה שנה לאמנציפציה" (1963). תהיתי לא אחת כיצד לתרגם לעברית את המלה innocence שבלב המשפט האלמותי, שהרי אין מדובר בתמימות ואפילו לא בהיתממות, אלא במשהו שבין אי־ידיעה לחוסר הרצון לדעת ולהכחשה. הפשע שבו מאשים בולדווין את ארצו ובני ארצו אינו מסתכם בכך ש"הם המיטו ומוסיפים להמיט חורבן והרס על חייהם של מאות אלפי בני אדם". חמור לא פחות מבחינתו זה ש"הם אינם יודעים ואינם רוצים לדעת זאת".

וזה גם העניין, או לפחות חלק מהעניין, עם בר־לב. הוא אינו יודע ואינו רוצה לדעת מיהי ח'אלדה ג'ראר, מדוע היא מוחזקת במאסר, ומה הסיבה לכך שהיא מנועה מלהשתתף בהלוויית בתה. האי־ידיעה וחוסר הרצון לדעת אינם מטרידים אותו. להפך, הוא רגוע ושבע רצון משום שהוא שם את מבטחו במי שידיעת כל הדברים הללו מופקדת בידיהם: "המפקד הצבאי של האזור", שהוציא את צו המעצר נגדה, קציני השב"כ שסיפקו את המידע המפליל על אודותיה, התובע הצבאי שהכין את כתב האישום ודרש להטיל עליה עונש מאסר, השופט הצבאי שקיבל את הדרישה וגזר את עונשה, וקציני השב"ס שנהגו בה כמתחייב ממעמדה כאסירה ביטחונית, כלומר כמי שהורשעה בעבירה נגד ביטחון המדינה.

ומדוע שירצה להטיל ספק בחוקים, בהחלטות, בפסיקות ובביצועים, שמאחוריהם עומדים נושאי תפקידים ובעלי משרות ודרגות רבים, מיומנים, מתואמים ומנוסים כל כך? הרי לרשותם של המומחים הללו עומד ניסיון צבור בן 54 שנים, שבהן שלחו הם וקודמיהם מאות אלפי פלסטינים למעצר ולמאסר בעוון עבירות נגד ביטחון המדינה. מאות אלפי צווי מעצר, מאות אלפי דו"חות שב"כ, מאות אלפי כתבי אישום, מאות אלפי פסיקות של שופטים צבאיים, מאות אלפי אסירים משוללי זכויות בסיסיות, לרבות הזכות להשתתף בהלוויית קרוב משפחה מדרגה ראשונה. מי הוא שיערער על כל אלה?

ונניח לרגע כי הספק היה מתעורר, ובר־לב היה מחליט לבדוק את המקרה של ג'ראר. קרוב לוודאי שחקירה כזו היתה סוחפת אותו למערבולת שאין לדעת כיצד היה נחלץ ממנה. תחילה היה לומד כי ג'ראר מעולם לא הורשעה בעבירת טרור וכי בפעמים הרבות שבהן הוחזקה בכלא כעצירה מינהלית וכאסירה ביטחונית, הסיבה לכליאתה היתה פעילותה הפוליטית הגלויה ב"חזית העממית". אם לא היה די בצמד המלים הזה כדי להפיל עליו שיתוק, כפי שקורה לרוב המוחלט של הישראלים, הוא היה

מגלה שג'ראר אינה יוצאת דופן, ודאי לא בקרב אנשי ארגונה, שעשרות רבות ממנהיגיו הפוליטיים הוחזקו ומוחזקים בכלא, רובם כעצירים מינהליים. אך גם בקרב הציבור הפלסטיני הרחב, המקרה של ג'ראר אינו מייצג את היוצא מן הכלל אלא את הכלל, לפיו התנגדות פוליטית לכיבוש מסכנת את המתנגד/ת במאסר לא פחות מאשר התנגדות מזוינת. סעיף האיטום ששלח את המספר הגדול ביותר של פלסטינים לכלא הוא ההשתייכות הפוליטית.

בשלב זה היו ודאי עולות נשכחות מתהום הנשייה אל חזית התודעה של בר-לב: הסכמי אוסלו, הנסיגה ממרכזי האוכלוסייה הפלסטינית, העברת הסמכויות האזרחיות לרשות הפלסטינית, הקמת פרלמנט פלסטיני שג'ראר נבחרה לכהן בו, ועוד. חלף יותר מחצי יובל מאז התחייבה ישראל לסיים את שליטתה בחיים של תושבי השטחים הכבושים, ועדיין "מפקדי האזור", רכזי השב"כ והשופטים הצבאיים ממשיכים לקבוע את גורלם של ג'ראר ושל מיליוני נתינים נוספים.

אין לתמוה על כי הרוב המוחלט של אזרחי ישראל היהודים מתכחשים לכיבוש. הם חיו את רוב חייהם, אם לא כולם, במדינה כובשת, ואינם מכירים או זוכרים מציאות אחרת. עבורם המנגנונים, המערכות ונושאי התפקידים שהמדינה מפעילה כדי לשלוט בפלסטינים, לדכא את התנגדותם ולחמוס את אדמתם, מזוהים באופן טבעי עם "שלטון החוק", אף על פי שכל פועלם ומעשיהם הם בלתי חוקיים בעליל. מנגד, למי שמעזים לעשות את המסלול ההפוך, מן ההכחשה אל הידיעה וההכרה, צפוי מסע מייסר של עימות פנימי, שבסופו לא יוכלו עוד להמשיך להיות מי שהיו בעבר. אין פלא שמעטים כל כך נכונים לצאת למסע הזה.

ובכל זאת, בר-לב הרי אינו אדם חסר מצפון. עובדה שהוא לא דחה על הסף את ח"כ עאידה תומא סלימאן, שפנתה אליו בעניין ג'ראר, כפי שהיו עושים קודמיו, אלא רק אחרי שנחה דעתו מתפקודו של אותו "שלטון חוק". זה מחזיר אותנו לשאלה מראשית המאמר: כיצד יוכלו אפוא בר-לב וחבריו לאגף ה"שמאל-מרכז" בקואליציה לקדם שינוי במדיניות הממשלה, כל עוד הם שבויים בתודעה שקרית מכחישת כיבוש? מלבד לחץ חיצוני בינלאומי — שבכוחו למוטט את הכיבוש ואת הכחשתו כאחד, אך עדיין אינו מסתמן באופק — הדרך היחידה לסדוק את ההכחשה היא באמצעות חשיפה שיטתית ואינטנסיבית לארגוני זכויות אדם ופעילים פוליטיים נגד הכיבוש; לחוקרי כיבוש באקדמיה ולגוף הידע העצום שאלה ייצרו לאורך עשורים. החשיפה הזאת תוכל להיעשות בתיווכם של אנשי שמאל החברים בקואליציה, אשר חצו מזמן את הרוביקון, כשהדוגמה המובהקת היא חברי הכנסת מוסי רז וגבי לסקי ממרצ. מובן כי תנאי מקדים להצלחת התהליך הוא הנכונות של בר-לב וחבריו לקחת בו חלק.

ובינתיים, טוב יעשה בר-לב אם יטה לבו לדברים ששיגרה ג'ראר מכלאה לטקס האשכבה של בתה סוהא: "אני כואבת, בתי, משום שאני מתגעגעת... מכוח הכאב הזה חיבקתי את שמי המולדת דרך צוהר תאי אשר במצודת דמון/חיפה. אני גאה ואיתנה למרות הסורג והסוהר. אני האם הכואבת מגעגוע.. כל שרציתי היה להיפרד מבתי בנשיקה על מצחה ולומר לה כי אהבתי לה גדולה כאהבתי לפלסטין. סלחי לי בתי שאיני נוכחת לצדך במעמד האנושי הקשה והמכאיב הזה".

ד"ר רוזנפלד חוקרת את החברה והפוליטיקה הפלסטינית בשטחים הכבושים ובפזורה הפלסטינית